

Ks. dr hab. Waldemar Klinkosz
Instytut Psychologii KUL
Katedra Psychologii Różnic Indywidualnych

**Recenzja pracy doktorskiej Pani mgr Marii Cyniak-Cieciury
„Temperament a nasilenie objawów pourazowego zaburzenia stresowego”**

Przedstawiona mi do recenzji praca doktorska autorstwa Pani mgr Marii Cyniak-Cieciury „Temperament a nasilenie objawów pourazowego zaburzenia stresowego” wpisuje się w ważny społecznie kontekst badania osób, które doświadczyły sytuacji związanych z traumatycznym doświadczeniem lub traumatycznymi wydarzeniami. Dysertację poświęconą diagnozie objawów zaburzenia stresu pourazowego (PTSD) u osób dorosłych w powiązaniu z cechami temperamentu w ujęciu Regulacyjnej Teorii Temperamentu (RTT) należy zaliczyć do nurtu badań z zakresu psychologii różnic indywidualnych, psychologii osobowości, psychologii zdrowia oraz psychologii klinicznej. Badania własne Autorki pracy stanowiły część większego projektu badawczego pt. „PTSD: Diagnoza Terapia Profilaktyka: (2012/06/A/HS600340), finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki. Dotyczą one nowatorskiego problemu odnoszącego się do wielu aspektów psychologicznego funkcjonowania osób, które doświadczyły zaburzeń stresowych w następstwie uczestniczenia w wypadku drogowym (będąc ich ofiarą), albo doświadczając skutków powodzi (również jako ofiara).

Podjęty przez Autorkę pracy temat jest ważny w aspekcie poznawczym, ponieważ pozwala zrozumieć sytuację osób, które borykają się z traumą związaną z przeżyciem katastrofy drogowej i doświadczeniem kataklizmu naturalnego. Dysertacja posiada również aspekt aplikacyjny, gdyż stwierdzone związki pomiędzy cechami temperamentu [diagnozowanymi przez Formalną Charakterystykę Zachowania – Kwestionariusz Temperamentu; FCZ-KT (R)] z objawami zaburzenia stresu pourazowego (PTSD) u osób dorosłych powinny ułatwić zarówno diagnozę, jak też skuteczną pomoc osobom po doświadczonej traumie. Wykazane zależności poszczególnych cech temperamentu (a także typów temperamentu) z objawami PTSD w dwóch różnych grupach „ofiar”, a także zróżnicowanie z uwagi na płeć pozwalają określić efekt dwukierunkowego wpływu cech temperamentu i utrzymujących się objawów PTSD. Jak zauważa słusznie Autorka dysertacji

„relację cech temperamentalnych rozważać należy dwukierunkowo – w okresie przed, około i krótkim postraumatycznym jako efekt cech temperamentalnych na rozwój objawów PTSD, a w dłuższym czasie po traumie jako wzajemny wpływ cech temperamentu i utrzymujących się objawów PTSD na siebie” (s. 175). W procesie diagnozy i w sytuacji pomocy psychologicznej – stwierdzone zależności mogą być bardzo użyteczne w terapii, a nawet niezbędne w procesie przepracowania poznawczego traумы i powrotu do równowagi psychicznej i zdrowia osób z objawami PTSD.

Praca doktorska jest rzetelnym studium teoretyczno-empirycznym nad temperamentalnymi korelatami siły doznań stresu pourazowego. Oryginalność i nowatorstwo postawionego problemu badawczego polega na dokonaniu replikacji badań obejmujących związek cech temperamentu z symptomami PTSD ale w powiązaniu ze zmodyfikowanym sposobem rozumienia cech temperamentu (dodatkowa cecha „rytmiczność”) oraz nową definicją objawów zaburzenia stresu pourazowego (PTSD) zawartą w najnowszej edycji amerykańskiej klasyfikacji zaburzeń psychicznych (DSM 5, 2013).

Układ treści jest prawidłowy, praca składa się ze streszczenia, wprowadzenia i dwóch części, czyli teoretycznej oraz empirycznej, zakończenia, bibliografii, spisu rycin i tabel.

Wprowadzenie do pracy doktorskiej napisane jest poprawnie. Omówiony został kontekst dotychczasowych badań PTSD oraz ewolucja zainteresowań badaczy PTSD - od czynników środowiskowych i demograficznych - do czynników wewnętrznych: poznawczych, biologicznych i osobowościowych (Pięciodzownikowa Teoria Osobowości oraz cechy temperamentalne rozumiane jako biologicznie uwarunkowane cechy osobowości). Ponieważ w literaturze brak jest dobrze metodologicznie potwierdzonych istotnych związków pomiędzy cechami temperamentu (zgodnymi z Regulacyjną Teorią Temperamentu) i objawami pourazowego zaburzenia stresowego (PTSD) Autorka przedstawiła trzy cele badań własnych. Pierwszy dotyczy syntezy dotychczasowych badań związku cech temperamentu (zgodnych z RTT) z objawami PTSD. Drugi zawiera rewizję kwestionariusza temperamentu FCZ-KT, a w dalszej części walidację i normalizację nowej wersji narzędzia do pomiaru cech temperamentu zgodnych z RTT. Trzeci cel dotyczy replikacji badań współzależności cech temperamentu i objawów PTSD w oparciu o zmodyfikowane narzędzie do pomiaru temperamentu FCZ-KT (R).

Omówiony krótko i wyczerpująco cel badań stanowi dobre wprowadzenie do dalszej lektury. Niestety po przejrzycie napisanym wstępie, czytanie dalszych części dysertacji jest nieco utrudnione i sprawia kłopot, ponieważ poszczególne części pracy (rozdziały

i podrozdziały) nie posiadają numeracji! Dobrze jednak, że część teoretyczna została wyodrębniona osobną stroną (o tym tytule, s. 9), podobnie jak część empiryczna („Badania własne” s. 128). Dopiero po wnikliwej lekturze dzieła można uświadomić sobie, że praca składa się z czterech rozdziałów: I. „Część teoretyczna” (s. 9), II. „Metaanaliza badań dotychczasowych” (s. 70), III. „Konstrukcja zrewidowanej wersji Formalnej Charakterystyki Zachowania – Kwestionariusza Temperamentu FCZ-KT (R)” (s. 99), IV. „Badania własne” (s. 128).

Układ rozdziałów jest poprawny. Gdyby jednak trzymać się klasycznego (tj. akademickiego) podziału pracy na: „Część teoretyczną” oraz „Część empiryczną” – w której części według Autorki winny znaleźć się rozdziały: „Metaanaliza badań dotychczasowych” oraz „Konstrukcja zrewidowanej wersji Formalnej Charakterystyki Zachowania – Kwestionariusza Temperamentu FCZ-KT (R)”? Szkoda więc, że zabrakło numeracji i nie każda z części jest poprzedzona krótkim wprowadzeniem. Jest to bardzo dobra zasada ułatwiająca zorientowanie się w strukturze danego rozdziału, wprowadza czytelnika w problematykę danej części dysertacji i przedstawia syntezę dotychczasowego stanu badań lub podsumowanie badań własnych na danym etapie pisania pracy.

Teoretyczne podstawy projektu badań własnych stanowią treść pierwszego rozdziału, składającego się z trzech części, które zostały opracowane w oparciu o trafnie wyselekcjonowaną, współczesną literaturę przedmiotu, i to w znacznej części anglojęzyczną. Obszerna część teoretyczna stanowi jedną trzecią objętości dysertacji i świadczy o dużej erudycji Autorki. Rozdział pierwszy, teoretyczny, poświęcony jest zagadnieniom, które stanowią teoretyczny kontekst badań i zawiera paragrafy: Zaburzenia pourazowe PTSD, Temperament, Metaanaliza badań dotychczasowych, Konstrukcja zrewidowanej wersji Formalnej Charakterystyki Zachowania – Kwestionariusza Temperamentu FCZ-KT (R). W części pierwszej teoretycznej przedstawiono m.in. historię badań ofiar i świadków, a także uczestników różnego rodzaju wydarzeń tragicznych, w następstwie których u osób tych stwierdzono rozwój grupy objawów podobnych do zdiagnozowanych u uczestników działań wojennych. Badania te zaowocowały kolejnymi, coraz obszerniejszymi definicjami objawów pourazowego zaburzenia stresowego (PTSD) oraz kolejnymi zmianami kryteriów ich diagnozowania, które Autorka dokładnie omawia. Bardzo spójny jest przegląd teoretycznych definicji i raportów poświęconych badaniom reakcji na traumę, biologicznym uwarunkowaniom, czynnikom ryzyka i osobowościowym korelatom rozwoju objawów PTSD,

a także prezentacja klasyfikacji PTSD zmieniających się w ciągu ostatnich 30 lat [w oparciu o kolejne edycje DSM (APA, 1980, 1987, 2010, 2013) oraz ICD-10 (WHO, 1992)].

Równie obszernie opracowane jest zagadnienie temperamentu rozumianego jako obserwowane różnice międzyjednostkowe w zachowaniu i odczuwaniu oraz intraindywidualna stałość tych zachowań. Wielość definicji temperamentu, badań i opracowanych modeli teoretycznych przez empirystów różnej orientacji – nie ułatwia zadania syntetycznego przedstawienia tego zagadnienia. Muszę przyznać, że Autorka dobrze poradziła sobie z tym zadaniem i najważniejsze koncepcje teoretyczne temperamentu zawarła na 3 stronach tekstu (co u analitycznych badaczy może budzić niedosyt). Natomiast obszernie został opisany temperament w świetle Regulacyjnej Teorii Temperamentu odnoszącej się m.in. do formalnego aspektu zachowania człowieka, aspektu czasowego i energetycznego, zróżnicowania nasilenia u poszczególnych jednostek, genetycznego uwarunkowania i zmian, jakim podlega temperament w procesie rozwoju osobniczego. Ten fragment teoretyczny zajmuje aż 16 stron pracy doktorskiej, co wydaje się uzasadnione z uwagi na cel zaplanowanych i przeprowadzonych przez Autorkę badań.

Na pochwałę zasługuje paragraf (podpunkt) poświęcony znaczeniu cech temperamentu w regulacji pobudzenia spowodowanego przeżywaniem stresu, w tym także stresu o ekstremalnym nasileniu, gwałtownego i nieprzewidywalnego (to jest traumy). Taka synteza obu grup zmiennych jest dobrym punktem wyjścia dla projektu badawczego, którego efektem jest recenzowana przeze mnie dysertacja.

Sposób zredagowania części teoretycznej jest więc klarowny i dowodzi biegłej znajomości zagadnień dotyczących temperamentu, zwłaszcza RTT oraz zagadnienia zaburzenia stresu pourazowego PTSD. Jednak umiejscowienie dwóch kolejnych fragmentów (które uznałem za niezależne rozdziały) budzi moją wątpliwość. Mogę jedynie domyślać się (ale czy słusznie?), że Autorka nie mogła zdecydować się, w której części – teoretycznej czy empirycznej – umieścić fragmenty zatytułowane: „Metaanaliza badań dotychczasowych” oraz „Konstrukcja zrewidowanej wersji Formalnej Charakterystyki Zachowania – Kwestionariusza Temperamentu FCZ-KT (R).”

Część druga zatytułowana „Metaanaliza badań dotychczasowych” jest dobrze przygotowaną syntezą danych ilościowych dotyczących zawiązków cech temperamentu (zgodnych z RTT) z nasileniem objawów pourazowego zaburzenia stresowego. Sposób gromadzenia danych (przeszukiwania 4 międzynarodowych baz artykułów naukowych z dziedziny nauk społecznych oraz publikacji polskich i baz danych czasopism krajowych,

a nadto baza prac magisterskich największych uczelni w Polsce) zasługuje na uznanie. Sam pomysł oraz skuteczność metody, którą można nazwać analityczno-syntetyczną są godne pochwały. Poprawny i wyczerpujący jest szczegółowy opis kroków, które stały się częścią metaanalizy prowadzącej do wyłonienia 26 grup osób badanych (kobiety – 22 grupy, mężczyźni – 29 grup). Bardzo liczna próba badawcza, która była analizowana z uwagi na doświadczoną sytuację traumatyczną wraz ze współzależnościami z cechami temperamentu diagnozowanymi przez FCZ-KT dała spodziewany efekt. Autorka prawidłowo przeprowadziła analizę związków korelacyjnych pomiędzy objawami PTSD i poszczególnymi cechami temperamentu. Uzyskała istotne związki pozytywne z Reaktywnością emocjonalną (RE) i Perseweratywnością (PE); negatywne z Wytrzymałością (WY), Żwawością (Ż), Wrażliwością sensoryczną (WS) i Aktywnością (AK). Przedstawiła również wyniki metaanalizy dla istotnych związków objawów PTSD z każdym z sześciu cech temperamentu dla 45 grup respondentów. Dalsze analizy dotyczące związku cech temperamentu z objawami PTSD prowadzone były ze względu na moderujący związek płci, typu badania (dwa rodzaje badań podłużnych), rodzaju przeżytego wydarzenia traumatycznego. Wszystkie analizy przeprowadzono poprawnie, co pozwoliło wyprowadzić wnioski, iż istotne związki cech temperamentu z objawami PTSD występują niezależnie od płci badanych, bez względu na rodzaj prowadzonego badania (aczkolwiek silniejszy związek wystąpił pomiędzy objawami PTSD i Perseweratywnością w badaniach poprzecznych aniżeli podłużnych) i rodzaju przeżytej traumy (za wyjątkiem cechy Wrażliwość sensoryczna).

Część trzecia zatytułowana „Konstrukcja zrewidowanej wersji Formalnej Charakterystyki Zachowania – Kwestionariusza Temperamentu FCZ-KT (R)” stanowi przedsięwzięcie ambitne, trudne ale jednocześnie domaga się szczególnego wyróżnienia. Przejrzyście przedstawiona została procedura konstruowania narzędzia do pomiaru cech temperamentu. Składała się ona z 4 etapów w oparciu o pozycje oryginalnej wersji narzędzia (i ich ewentualnej modyfikacji), zgodnie z założeniami strategii teoretyczno-indukcyjnej (wyodrębnienie podwymiarów i fasad) oraz przeprowadzenia równoległych analiz (na próbie pilotażowej i walidacyjnej). Tym samym tworzenie pozycji kwestionariusza, a następnie przeprowadzone badania pilotażowe, walidacyjne i normalizacyjne we współpracy z Pracownią Testów Psychologicznych PTP pozwoliły przygotować satysfakcjonujący pod względem trafności i rzetelności test FCZ-KT (R) zawierający 100 itemów oraz opracować normy dla siedmiu skal do badania cech

temperamentu (dodatkowa skala Rytmiczność). Docenić należy ogrom czasu i pracy poświęconej na walidację i normalizację nowej wersji narzędzia do pomiaru cech temperamentu zgodnych z RTT. Dokładnie opisane zostały etapy konstrukcji kwestionariusza, wszystkie próby (także normalizacyjne) oraz właściwości psychometryczne metody.

Na wyróżnienie zasługuje ponadto wykorzystanie wyników surowych z wszystkich badań do obliczenia hierarchicznej analizy skupień metodą k -średnich w celu wyodrębnienia profili, co pozwoliło otrzymać cztery typy temperamentu otrzymane dla wyników standaryzowanych. Dzięki tym analizom otrzymano: typ 1 - zharmonizowany o małych możliwościach przetwarzania stymulacji, typ 2 - zharmonizowany o dużych możliwościach przetwarzania stymulacji, typ 3 - niezharmonizowany o małych możliwościach przetwarzania stymulacji, typ 4 - niezharmonizowany o dużych możliwościach przetwarzania stymulacji. Opracowane narzędzie posłużyło Autorce dysertacji do zrealizowania trzeciego celu badań własnych – do replikacji badań współzależności cech temperamentu i objawów PTSD w oparciu o zmodyfikowane narzędzie do pomiaru temperamentu FCZ-KT (R).

„Badania własne” stanowią część empiryczną rozprawy i zawierają trzy podrozdziały: Metoda, Wyniki oraz Dyskusja. Taki podział części dotyczącej badań własnych wydaje się być poprawny. W pierwszym paragrafie Autorka prawidłowo prezentuje program badań empirycznych, metodę w której charakteryzuje: a) osoby badane należące do grupy ofiar wypadków drogowych ($N = 301$) i do grupy ofiar powodzi ($N = 303$), b) opisuje zastosowane techniki pomiaru zmiennych [ankieta demograficzna, PDS-5, FCZ-KT (R)], c) przedstawia sposób analizy danych. W tym fragmencie zaprezentowano cel badań własnych, którym jest „zweryfikowanie związków pomiędzy zaburzeniem stresowym pourazowym PTSD a cechami temperamentu mierzonymi za pomocą nowej wersji narzędzia FCZ-KT (R)” (s. 129) mających za zadanie m.in. „określenie roli nowo dołączonej skali – Rytmiczność w rozwoju i/lub utrzymywaniu się objawów PTSD (...) sprawdzić siłę relacji cech temperamentalnych z objawami PTSD po włączeniu do metaanalizy badań z wykorzystaniem FCZ-KT (R), ponownie uwzględniając potencjalne moderatory tej relacji: płeć, rodzaj przeżytej traumy, typ przeprowadzonego badania oraz wersja kwestionariusza temperamentu” (tamże). Ogólny cel badań jest prawidłowo przedstawiony, niedosyt wynika jednak z braku sformułowania hipotez szczegółowych, na co wskazują analizy statystyczne zaprezentowane w kolejnych fragmentach pracy doktorskiej. Przygotowując publikację do druku, warto uzupełnić ten brak.

Autorka na stronie 68 sformułowała trzy hipotezy dotyczące związku sześciu cech temperamentalnych (zgodnych z RTT) z objawami PTSD, a następnie (według mnie

niepotrzebnie) zrezygnowała z możliwości ich weryfikacji pisząc „W związku z brakiem analiz nad relacją struktur temperamentalnych z objawami PTSD, postanowiono uwzględnić je w niniejszej pracy, rezygnując ze stawiania hipotezy kierunkowej, lecz - zakładając na podstawie dotychczas stwierdzanego funkcjonalnego znaczenia typów temperamentu - powiązanie struktur o małych możliwościach przetwarzania stymulacji z wyższym nasileniem objawów

PTSD,

a struktur o dużych możliwościach przetwarzania stymulacji – z niższym nasileniem objawów PTSD” (s. 68). Nic nie stało na przeszkodzie, by sformułować cztery hipotezy do czterech typów wyodrębnionych struktur temperamentu w badaniach zrewidowanym kwestionariuszem temperamentu FCZ-KT (R), a następnie potwierdzić je lub sfalsyfikować. Oczywiście badacz jest wolny w wyborze metodologii własnych badań. Praca może mieć charakter eksploracyjny, a problem badawczy może przyjąć postać pytania badawczego o rodzaj związku korelacyjnego, np. „jaki jest związek cech temperamentalnych z objawami PTSD?”

Wyniki zaprezentowane w drugim paragrafie części „Badania własne” obejmują statystyki opisowe mierzonych kwestionariuszami zmiennych, współczynniki korelacji, analizę regresji uwzględniającą cechy temperamentu traktowane jako zmienne wyjaśniające nasilenie objawów PTSD oraz obliczenia istotności różnic średnich w skalach testów pomiędzy kobietami i mężczyznami. Analizy korelacyjne i analizy regresji oraz obliczenie istotności różnic pomiędzy korelacjami przeprowadzono prawidłowo. Szkoda, że Autorka nie sformułowała hipotezy (lub kilku hipotez) odnoszącej się do analizy regresji i nie umieściła jej na początku rozdziału „Badania własne” w części/paragrafie „Metoda” (s. 129). Ta uwaga odnosi się również do przeprowadzonej poprawnie analizy regresji z wprowadzonymi do modelu oddzielnie: wskaźnikiem ekspozycji na traumę, Reaktywnością emocjonalną oraz ich interakcjami dla dwóch grup: powodzian i ofiar wypadków.

Na szczególne wyróżnienie zasługuje podpunkt „Związek struktur temperamentalnych z objawami PTSD” pozwalający stwierdzić na podstawie analiz regresji liniowej, czy dana (jedna z czterech) struktura temperamentalna wyjaśnia nasilenie objawów PTSD. Jak wcześniej wspomniałem – postawienie hipotezy do badanej zależności podniosłoby metodologiczną wartość dysertacji. Podobny wniosek dotyczy jednoczynnikowej analizy wariancji ANOVA, która miała na celu sprawdzenie istotności różnic średniego nasilenia objawów PTSD pomiędzy czterema typami temperamentu.

Czytając zakończenie tej części pracy (s. 148-150) można dojść do wniosku, że paragraf ten jest niepotrzebny. Po pierwsze jest w pewnym sensie powtórzeniem paragrafu

„Moderatory relacji cech temperamentu z objawami PTSD” (s. 89-90) (w wersji skróconej), a po drugie - treść nie w pełni odpowiada tytułowi paragrafu, co potwierdza sama Autorka pisząc „Analizę przeprowadzono na danych z 23 badań, w tym 30 grup mężczyzn i 22 grup kobiet (...) fakt, iż tylko w 4 badaniach wykorzystano nową wersję FCZ-KT (R) (...)” (s. 148)”. Zauważone braki rekompensuje podsumowanie (w 8 punktach) dotyczące związków cech temperamentu

z objawami PTSD, które kończy drugą część rozdziału „Badania własne”.

Rozdział ostatni dysertacji zatytułowany „Dyskusja” składa się z czterech części, w trzech Autorka przedstawiła dyskusję poszczególnych celów pracy, a w czwartym dokonała podsumowania. Na początku rozdziału Autorka przypomina trzy podstawowe cele badawcze. Niezrozumiałe jest jednak dlaczego zaraz po nich podaje trzy hipotezy (s. 157). Dlaczego nie znalazły się one w rozdziale „Badania własne” w części „Metoda” czyli na stronie 129? Zakładam, że jest to drobne przeoczenie Autorki. Przygotowując publikację, warto zwrócić uwagę na tę kwestię, ważną pod względem metodologicznym. Zarówno dyskusja wyników przeprowadzona adekwatnie do założonych celów badawczych, jak również podsumowanie wskazujące także na ograniczenia pracy, nie budzą zastrzeżeń. Tekst jest napisany klarownie i syntetycznie, dlatego stanowi doskonałą kwintesencję całej pracy.

Za drobne niedoskonałości uznać należy:

1. Rozdział teoretyczny i rozdział empiryczny zyskałyby na klarowności, gdyby zostały poprzedzone krótkimi wstępnymi zapowiadającymi przedstawioną problematykę w danej części dysertacji.
2. Autorka nie postawiła hipotez w rozdziale „Badania własne” w części „Metoda”, ani nie zasygnalizowała ich nawet we „Wprowadzeniu” natomiast konsekwentnie przytaczała trzy ogólne cele badawcze. Hipotezy umieszczone zostały w ostatnim podsumującym rozdziale dysertacji (s. 157).
3. Nieumieszczenie hipotez na początku rozdziału metodologicznego skutkuje brakiem pewnej prawidłowości części empirycznej, która zmierza wówczas do kolejnej weryfikacji hipotez.
4. Czytając część empiryczną można odnieść wrażenie, że zawiera zbyt wiele danych i analiz, które można przedstawić w sposób bardziej syntetyczny i przenieść do rozdziału „Metaanaliza badań dotychczasowych” - a jeszcze lepiej po prostu usunąć. Dotyczy to zwłaszcza paragrafu „Metaanaliza związków cech temperamentu z objawami PTSD wyników badań wykorzystujących FCZ-KT (R)” (s. 148-150).

5. Brak jest numeracji rozdziałów, a także nie określono zakresu części empirycznej pracy doktorskiej. Czytający nie ma jasności, do której części przynależą rozdziały: „Metaanaliza badań dotychczasowych” oraz „Konstrukcja zrewidowanej wersji Formalnej Charakterystyki Zachowania – Kwestionariusza Temperamentu FCZ-KT (R)”. Uważam, że pierwszy winien znaleźć się w części teoretycznej, a drugi w empirycznej.
6. Drobne błędy edytorskie, np. pisanie kursywą przy jednoczesnym używaniu cudzysłowów, czy brak chronologii przy zapisie pozycji w „Literatura cytowana” (np. publikacje APA; zob. s. 177).

Wnioski końcowe

Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt przygotowania zrewidowanej wersji kwestionariusza temperamentu FCZ-KT (R). Dwie części dysertacji „Metaanaliza badań dotychczasowych” oraz „Konstrukcja zrewidowanej wersji Formalnej Charakterystyki Zachowania – Kwestionariusza Temperamentu FCZ-KT (R)” w połączeniu z teoretycznymi podstawami projektu badań własnych - mogłyby stanowić wystarczający materiał, aby uznać je za dzieło naukowe, spełniające kryterium pracy doktorskiej. Wkład pracy Autorki jest imponujący, a wielość i dokładność analiz, a nadto liczba badanych osób, które wzięły udział w badaniach pilotażowych, walidacyjnych i normalizacyjnych zrewidowanego narzędzi do pomiaru cech temperamentu w oparciu o model teoretyczny RTT jest nie do przecenienia.

Bardzo wysoko oceniam przedstawioną do recenzji pracę doktorską ze względu na podjęty temat, wartość dokonanej analizy literatury psychologicznej, a szczególnie zaprezentowane w niej badania własne Autorki, klarowne wnioski, jakie wyprowadziła z analizy prezentowanych badań oraz samo skonstruowanie nowej wersji kwestionariusza temperamentu FCZ-KT (R). Tym samym stwierdzam, że rozprawa doktorska Pani mgr Marii Cyniak-Cieciury „Temperament a nasilenie objawów pourazowego zaburzenia stresowego” spełnia wymogi określone w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o tytule i stopniach naukowych (Dz. U. z 2003 r. nr 65, poz. 595, z późn. zm.) stawiane kandydatom do uzyskania stopnia naukowego doktora z zakresu psychologii. W związku z powyższym stawiam formalny wniosek o dopuszczenie Pani mgr Marii Cyniak-Cieciury do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Lublin, 21.08.2017

Waldemar Zlinke